

Н. Ф. Бориско

Київський національний лінгвістичний університет

О. О. Паршикова

Макіївський економіко-гуманітарний інститут

Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції учнів першого класу загальноосвітніх навчальних закладів за новим навчально-методичним комплексом «Німецька мова 1»

Стаття присвячена характеристиці та аналізу нового навчально-методичного комплексу (НМК) «Німецька мова 1», укладеного колективом співавторів за чинною програмою для 1 – 4 класів загальноосвітніх навчальних закладів у рамках спільного проекту і за підтримки Інституту Гете в Україні. Описуються концепція НМК, його компоненти і зміст. Обґрунтовується специфіка оволодіння молодшими школярами іншомовним спілкуванням, зумовлена їхніми віковими психолого-фізіологічними особливостями. Розглядаються методичні прийоми і засоби навчання аудіювання, говоріння, техніки читання і письма, наводяться приклади.

Ключові слова: НМК, німецька мова, початкова школа, іншомовне спілкування, рівень А 1.1.1.

Бориско Н. Ф., Паршикова Е. А. Особенности формирования иноязычной коммуникативной компетенции учеников 1 класса общеобразовательных учебных заведений по новому учебно-методическому комплексу «Немецкий язык 1»

Статья посвящена характеристике и анализу нового учебно-методического комплекса (УМК), созданного коллективом авторов в соответствии с действующей программой для 1 – 4 классов общеобразовательных учебных заведений в рамках совместного проекта и с поддержкой Института Гете в Украине. Описывается концепция УМК, его компоненты и содержание. Обосновывается специфика овладения младшими школьниками иноязычным общением, обусловленная их возрастными психолого-физиологическими особенностями. Рассматриваются методические приемы и средства обучения аудированию, говорению, технике письма и чтения, даются примеры.

Ключевые слова: УМК, немецкий язык, начальная школа, иноязычное общение, уровень А 1.1.1.

Borysko N., Parshykova O. Peculiarities of the communicative competence formation of the first-year pupils using the new course „The German Language 1“

The kit is written by the team of authors in accordance with the national curriculum for primary schools (1-4 forms) within the joint project and with the support of Goethe Institute in Ukraine. The characteristic and analysis of the kit are given in the article. The Concept of the kit, its components and content are described. The specific characters of foreign communication skills mastering by junior pupils that are conditioned by their age and psychophysiological features are grounded. The techniques and means of teaching listening, speaking, reading and writing are studied, examples of the activities and exercises are provided.

Key words: kit, the German language, primary school, foreign language communication, level A 1.1.1.

Навчально-методичний комплекс (НМК) «Німецька мова» для учнів першого класу загальноосвітніх навчальних закладів колективу авторів Бориско Н. Ф., Горбач Л. В., Мельничук Г. М., Паршикової О. О., Савченко Л. П. і Сидоренко М. М. (Київ: Грамота. – 2012) створено у рамках спільного проекту і за підтримки Гете-інституту в Україні під керівництвом доктора педагогічних наук професора Н. Ф. Бориско.

3 вересня 2012 року учні загальноосвітніх навчальних закладів України вивчають іноземну мову (ІМ) з першого класу. Перед учителями поставлено досить складне завдання з огляду на дефіцит навчального часу (одна година на тиждень), відсутність у першокласників загальнонавчальних умінь, мотивації і стратегій вивчення ІМ, переважну мимовільність психічних процесів, нестабільність нервової системи тощо. Ефективність навчання наймолодших школярів залежить у значній мірі від урахування в концепції НМК специфіки засвоєння ІМ першокласниками, їхніх вікових психофізіологічних особливостей і потреб, від чіткої координації вимог програми з пізнавальними можливостями учнів, а також від застосування учителями прийнятних методів, прийомів та засобів навчання.

Питанням удосконалення навчання ІМ у початковій школі присвячена велика кількість публікацій як вітчизняних (О.Б.Бігич, А.В.Гергель, М.В.Денисенко, Н.Є.Жеренко, О.О.Коломінова, С.В.Роман), так і зарубіжних науковців (І.Л.Бім, М.З.Біболетова, Г.І.Вороніна, Н.Д.Гальскова, О.О.Ленська, Н.Т.Оганесян, Г.В.Рогова, Е.Г.Тен, W. Bleyhl, L. Cameron, O. Dunn, G. Gompf, Ch. Jaffke, B. W. Kahl, W. Maier, H. E. Piepho, W. Zydatis та інш.). Проте вивчення проблем та особливостей навчання ІМ першокласників залишається вельми актуальним.

Метою статті є ознайомлення учителів із концепцією, структурою і змістом нового навчально-методичного комплексу з німецької мови та особливостями навчання першокласників з його використанням, який укладено за чинною програмою з іноземних мов для 1 – 4 класів загальноосвітніх навчальних закладів [1] та узгоджено із «Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти» (2004).

Завданням початкового ступеня навчання ІМ у початковій школі є формування в учнів основ іншомовної комунікативної компетенції (І.М.Верещагіна, Г.В.Рогова), навчальних умінь і мотивації вивчення ІМ. Відповідно до програми учні початкової загальноосвітньої школи повинні оволодіти іншомовною комунікативною компетенцією (ІКК) на рівні елементарного користувача А1. Дослідження теоретичних основ навчання ІМ учнів початкової загальноосвітньої школи дозволило конкретизувати рівень елементарної ІКК, якого досягають школярі по завершенні навчання у першому класі (А1.1.1) та охарактеризувати відповідний йому тип елементарного іншомовного спілкування як квазіспілкування. Квазіспілкування (від лат. *quasi* – умовний, несправжній) передбачає виконання учнями комунікативних завдань шляхом сприйняття, наслідування або відтворення засвоєних ними лексичних одиниць (ЛО) і мовленнєвих зразків (МЗ). Тому основними завданнями навчання ІМ першокласників є забезпечення оволодіння ними іншомовними ЛО і МЗ та їх закріплення за відповідними предметними образами і комунікативними завданнями [2].

Природжена мовна здібність учнів першого класу, пластичність мозку та артикуляційного апарату, потреба у спілкуванні, наслідуванні, здатність до точної імітації, висока слухова диференційна чутливість сприяють засвоєнню ними іншомовного навчального матеріалу, формуванню слухо-вимовних та інтонаційних навичок, елементарних умінь аудіювання і говоріння. В той же час переважна мимовільність психічних процесів, індивідуально-конкретне та наочно-образне мислення, буквальна механічна пам'ять, незначний обсяг і слабкий розподіл уваги, синкретичність сприйняття значно ускладнюють процеси

навчання молодших школярів, особливо читання і письма, усвідомлення ними мовних закономірностей і способів оволодіння ІМ.

Специфіка засвоєння ІМ першокласниками полягає в інтуїтивному наслідуванні та запам'ятовуванні дітьми зразків іншомовного мовлення. У зв'язку із цілісністю сприйняття та буквальністю пам'яті учні першого класу засвоюють іншомовні ЛО і МЗ як символи і застосовують їх спочатку у незмінному вигляді. Вони ще не помічають закінчень, артиклів, службових слів, не здатні усвідомлено конструювати висловлювання на основі зміни граматичних форм. Навчання квазіспілкування учнів першого класу передбачає насичення іншомовного мовленнєвого досвіду учнів, забезпечення однозначного зв'язку звукової і графічної форм ЛО та МЗ з їх значенням, загострення потреби їх багаторазового вживання у типових ситуаціях іншомовного спілкування.

З огляду на вікові особливості учнів першого класу та специфіку засвоєння ними ІМ з метою формування ІКК на рівні А1.1.1 необхідно створити на уроках іноземної мови комунікативно-ігрову атмосферу, в якій синтезується іншомовне спілкування з типовими видами дошкільної діяльності, що сприяє задоволенню потреб та інтересів дітей цього віку. Тому НМК «Німецька мова 1» створено на основі природовідповідного комунікативно-ігрового методу навчання ІМ як сукупності способів і засобів організації взаємопов'язаної діяльності учителя та учнів, що забезпечує мотивацію, зміст і процес навчання елементарного іншомовного спілкування, адекватного віковим особливостям школярів та процесам засвоєння ними мови (О. О. Паршикова). У новому НМК представлені основні комунікативно-ігрові прийоми організації навчальної діяльності першокласників: дидактичні ігри, римовані тексти, драматизації, пальчиковий ляльковий театр.

НМК „Німецька мова 1“ складається з **підручника, робочого зошита, методичного посібника для учителя і компакт-диска.**

Підручник включає матеріали до шести тематичних блоків (1. Hallo!, 2. Alex, Max und ich, 3. Meine Familie, 4. In der Schule, 5. Zirkustiere, 6. Meine Freizeit), німецько-український словник у малюнках, тексти для аудіювання та рекомендації для проведення ігор.

Тематику НМК «Німецька мова 1» присвячено світу дітей (життю німецької родини з двома дітьми: сестричкою Алекс і братиком Максом) і світу тварин (кішки Кітті та мишки Міккі). Обидва світи існують інколи окремо, а подекуди зустрічаються в різноманітних веселих ситуаціях. Крім постійних героїв, в окремих уроках з'являються ситуативні персонажі, які необхідні для моделювання комунікативних ситу-

ацій, або тимчасові персонажі, які потрібні, наприклад, для римувань.

Кожна тема закінчується уроком-грою (Viel Spaß!), яка має забезпечити повторення матеріалу всієї теми і в той же час принести задоволення учням, створити ситуації успіху і, таким чином, сприяти підвищенню мотивації вивчення німецької мови наймолодшими учнями. Такі уроки включають проекти, рухливі та настільні ігри, майстрування типових для німецькомовних культур атрибутів свят тощо.

Кожен тематичний блок (Lektion) починається з подачі нового навчального матеріалу, яка реалізується з урахуванням наочно-образного характеру мислення першокласників, мимовільності їхньої уваги у яскравих малюнках з новими лексичними одиницями або мовленнєвими зразками і мінідіалогами. Деякі мовленнєві моделі представлені за допомогою близького для дітей цього віку персонажа – ляльки Мії, яка говорить лише німецькою мовою:

З метою запам'ятовування і автоматизації нових ЛО та МЗ у більшості уроків подано короткі дидактичні римування, в тому числі і двомовні (автор Н.Ю. Дручків), які не лише забезпечують контекстну подачу навчального матеріалу, демонструють його застосування у мовленні, але й закріплюють мовленнєві моделі за їх значенням, наприклад:

Привітаємося так:

– Guten Morgen!

– Guten Tag!

Завдяки ритмізації та візуалізації учні першого класу легше і швидше запам'ятовують новий навчальний матеріал. Хорове опрацювання римувань на основі запропонованого в методичному посібнику для учителя алгоритму (на С. 26) сприяє інтенсифікації навчання, формуванню стійких слухо-вимовних та інтонаційних навичок, виразності і зверненості мовлення учнів. Декламування учнями римувань, у тому числі із заміщенням ними одних ЛО іншими, розглядається нами як один із видів квазіговоріння. Важливо також навчити першокласників виконувати комунікативні завдання шляхом виокремлення із тексту римування відповідних ЛО, МЗ та їх відтворення, наприклад:

4. Reim. Римування.

Кінець уроку.

Wir machen Schluss.

Попрощаємося:

Tschüss!

5. Verabschiedet euch wie im Reim. Попрощайтеся, як у римуванні.

Закріпленню іншомовного навчального матеріалу сприяють також дидактичні ігри: «Карусель», «Ланцюжок», «Відгадай», «Баба Куця», «Числа», «Кольори» та інші, алгоритм проведення яких детально описано в «Рекомендаціях щодо проведення ігор» у методичному посібнику для вчителя і скорочено в підручнику. Завдяки участі в дидактичних іграх учні поступово оволодівають навчальними вміннями, стратегіями виконання навчальних завдань у парах і групах. В той же час вони задовольняють свої нагальні потреби у русі, емоціях, визнанні, грі.

З метою формування рецептивних і репродуктивних лексичних навичок застосовуються ігри з картками, наприклад:

4 b) Spiel mit Bildkarten. Гра з картками.

Hör die Wörter, lege die Bildkarten aus. Nenne die Gegenstände.

Послухай слова, виклади картки. Назви предмети.

Картки із зображеними особами, тваринами і предметами, які демонструють нові ЛО із тематичних

блоків, та їх назвами, учні вирізують із додатка в робочому зошиті і розфарбовують. Доцільно наклеїти їх на картон і заламінувати або заклеїти скотчем (в цьому можуть допомогти батьки) і в такому вигляді їх можна довго використовувати, зберігаючи в підписаних учнями конвертах у класі. Учитель може скористатися картками з підписами, які представлені у «Матеріалах для ксерокопіювання» в методичному посібнику і застосовувати їх не лише у дидактичних іграх, але й у процесі подачі нового лексичного матеріалу.

Розглянемо коротко, як відбувається формування ІКК в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Компетенція в говорінні обмежується на рівні А1.1.1 (квасіспілкування) навичками правильного повторення за вчителем або диктором та відтворення тих ЛО і МЗ, які придатні для виконання комунікативного завдання у запропонованій типовій ситуації спілкування. Одним із ефективних прийомів навчання говоріння є пальчиковий театр. Пальчикові ляльки для вирізування, розфарбовування і склеювання розміщені у додатках робочого зошита і методичного посібника для учителя. Надіваючи ці ляльки на вказівні пальчики рук, учні можуть розігравати пальчиковий театр не тільки в парах у класі, але й удома, показуючи вистави для своїх рідних.

Зняття психологічних бар'єрів за рахунок перетворення та емоцій, невимушеному мимовільному засвоєнню учнями мінідіалогів німецькою мовою сприяють також невеличкі сценки для драматизації, наприклад:

3. Kitti und Micki. Kimmi і Міккі.

a) *Sieh das Bild an und hör zu. Розглянь малюнок і послухай.*

- O-o-o! Wie heißt du?
- Ich heiße Kitti.
- Nein! Ich heiße Kitti.
- Du??!!!
- Ja, ja. Ich...

- b) *Hör zu und sprich nach. Послухай і повтори.*
- c) *Spielt die Szene vor. Розіграйте сценку.*

В кінці чверті або семестру рекомендується проводити свята німецькою мовою з невеличкими пальчиковими виставами і застосуванням інших прийомів та засобів із заключних уроків "Viel Spaß".

Формування навичок і вмінь аудіювання першокласників здійснюється у процесі командних ігор (Steht auf! Setzt euch!), ігор-пантомім, навчальних завдань (Male das Krokodil grün an), а також коротких текстів і діалогів, наприклад:

3. Rot, blau oder grau? Червоний, блакитний чи сірий?

a) *Sieh das Bild an und hör zu. Розглянь малюнок і послухай.*

- (Текст для аудіювання у книжці для вчителя:
- Das ist mein Ball. Mein Ball ist blau.
- Und mein Ball ist rot.)

b) *Welche Farbe hat der Ball? Und das Auto? Якого кольору м'яч? А машинка?*

Перед прослуховуванням тексту вчитель звертає увагу учнів на назву тексту, обговорює з ними ілюстрацію до нього, ставить навідні запитання, які допомагають дітям зробити припущення про зміст тексту.

Щодо навчання читання німецькою мовою дітей 1 класу, то програма обмежує цей вид мовленнєвої діяльності ознайомленням учнів із назвами букв та озвученням засвоєних слів і словосполучень.

Навчання букв і звукобуквених зв'язків здійснюється у підручнику за таким алгоритмом:

1. Учні розглядають малюнки з новими літерами і вже відомими їм предметами, які починаються з цієї літери, слухають і повторюють звуки окремо та у буквосполученнях (словах).

2. Учні упізнають букви, знаходячи їх зображення на барвистих малюнках:

3. Учні читають слова з відомими буквами і невеликі речення спочатку за учителем, разом з учителем, а потім і самостійно:

*Bruder, Krokodil, Kuli, Lampe, gelb
Bruder Leo ist gut.*

Таким чином, ми маємо справу із так званим «квазічитанням», навчання якого відбувається у взаємозв'язку з навчанням письма. Згідно з вимогами програми учні мають навчитися у 1 класі писати букви алфавіту і відтворювати графічні образи букв, слів, словосполучень і коротких речень, засвоєних в усному мовленні.

Вправи для навчання письма, подані у робочому зошиті, формують в учнів першого класу навички писати літери алфавіту, а також відтворювати графічні образи букв, ЛО і МЗ. Ці вправи передбачають упізнавання букв, їх обведення (спочатку пальчиком за стрілками, які намальовано на буквах, потім пальчиком у повітрі і тільки після цього ручкою у зошиті), розфарбування та списування. Цілісному засвоєнню графічних образів ЛО сприяють дидактичні ігри з картками, що містять зображення предметів, осіб і тварин, а також підписи до них. Завдяки здібності до імпринтингу першокласники закарбовують у зоровій пам'яті графічні образи нових слів німецькою мовою.

Запис учнями нових слів і мовленнєвих структур у словнички, а також списування або записування по пам'яті римувань, сприяють також навчання письма і читання.

Робочий зошит НМК структурований відповідно до підручника. Його укладено рідною мовою, щоб діти розуміли, що вони мають робити, а їх батьки або старші сестри чи брати могли їм допомогти. Практично усі вправи робочого зошита виконуються учнями під керівництвом учителя на уроках. За бажанням дітей виконані вправи демонструються вдома рідним, особливо коли йдеться про результати творчих видів роботи, наприклад сімейний альбом Мії (тема 3) або Великодне яйце, зроблене на уроці (тема 5).

Кожний урок містить 3-4 вправи, здебільшого письмових. Перша вправа передбачає, як правило, повторення ЛО і МЗ з теми за допомогою римування, яке учні можуть також декілька разів прослухати вдома у звукозапису, а потім повторити за диктором або розповісти батькам. Частина вправ спрямована на можливе використання засвоєних на попередньому уроці ЛО і МЗ у спілкуванні з близькими, друзями або однокласниками.

Підручник і робочий зошит містять вправи для забезпечення індивідуалізації навчання дітей спілкування німецькою мовою. Це факультативні завдання і завдання підвищеної складності, які позначено відповідними піктограмами (♦ і *).

Компакт-диск НМК містить аудіозаписи вправ для ознайомлення з новим мовним і мовленнєвим матеріалом, тексти для аудіювання, сценки типових ситуацій із життя героїв підручника та пальчикових ляльок, римування та вірші, пісні і репи. Усі фонограми зроблено за участю німецьких дітей, учнів 2-го і 3-го класів Німецької школи у Києві, і керівника цієї школи Ренати Хаберланд.

Методичний посібник для учителя складається із наступних розділів:

1. Структура і зміст навчально-методичного комплексу «Німецька мова для 1 класу» загальноосвітніх навчальних закладів.
2. Особливості оволодіння іноземною мовою учнями 1 класу.
3. Методичні засади навчання іншомовного спілкування першокласників.
4. Календарно-тематичне планування навчального процесу.
5. Методичні рекомендації щодо проведення уроків.

Додатки (тексти для аудіювання, рекомендації щодо проведення ігор та матеріали для ксерокопювання).

ЛІТЕРАТУРА

1. Іноземна мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1 – 4 класи. [Електронний ресурс] – К., 2013. – Режим доступу до програми : <http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilnacerednya/serednya/metod-rekomend/1/inozmovi.doc>.
2. Паршикова О. О. Теоретичні основи навчання іноземної мови учнів початкової загальноосвітньої школи : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Паршикова Олена Олексіївна. – К., 2010. – 469 с.

Отримано 31.10.2013